

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

John Kenneth Galbraith: Μια Σφαιρική Άποψη για την Οικονομία: Μια κριτική εξιστόρηση, Επιστ. Επιμέλεια Σ. Δρακόπουλος, Μετάφραση: Α. Σοκοδήμος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, ISBN 960-02-1485-9.

Πρόσφατα εκδόθηκε στην ελληνική γλώσσα μια από τις τελευταίες εργασίες του Ομότιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου Harvard, John Kenneth Galbraith. Ο συγγραφέας ευρέως γνωστός στο Ελληνικό κοινό από άλλα έργα του όπως το **Νέο Βιομηχανικό Κράτος**, **Η Κοινωνία της Αφθονίας**, κ.ά. με το έργο του αυτό επιδιώκει να δείξει με ποιο τρόπο και σε ποια έκταση οι οικονομικές εμπειρίες, καταστάσεις και προβλήματα οδήγησαν στην εμφάνιση διαφόρων οικονομικών ιδεών και θεωριών ώστε το οικονομικό παρελθόν να διαμορφώνει όχι μόνο το παρόν αλλά και το μέλλον.

Η πρώτη γραμμή του βιβλίου αυτού του Galbraith που εκδόθηκε το 1987 είναι μια σαφής και ελπίζουμε γόνιμη συμβουλή προς τους ακαδημαϊκούς δασκάλους και τους σπουδαστές των οικονομικών ότι κανείς δεν μπορεί να κατανοήσει την Οικονομική αν δεν κατανοήσει την ιστορία της (σ. 17). Ο βασικός λόγος έγκειται στο ότι επειδή στο πέρασμα των χρόνων από την Ελληνική αρχαιότητα μέχρι σήμερα τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα που εκλήθη να λύσει ο άνθρωπος μεταβλήθηκαν, το ίδιο συνέβη και στην ουσία και τους στόχους της Οικονομικής Επιστήμης. Συνεπώς, για να γνωρίζουμε τις σημερινές οικονομικές θεωρίες θα πρέπει να είμαστε ενήμεροι πώς και γιατί εξελίχθηκαν τοιουτοτρόπως και σε τι οδήγησαν την πορεία της ανθρωπότητας.

Το βιβλίο αυτό του Galbraith απαρτίζεται από 22 σύντομα σε έκταση κεφάλαια συγκρινόμενα με άλλα έργα της Ιστορίας Οικονομικής Σκέψης. Στο πρώτο κεφάλαιο αιτιολογεί πώς μετεβλήθη με το πέρασμα των αιώνων ο σκοπός και οι στόχοι της οικονομικής επιστήμης εξαιτίας πραγματικών θεμελιακών οικονομικών μεταβολών. Από το δεύτερο κεφάλαιο αρχίζει την κριτική του εξιστόρηση για την εξέλιξη των οικονομικών εστιάζοντας την προσοχή του επιλεκτικά, αφού δεν γράφει μια λεπτομερή ιστορία αλλά δίνει έμφαση σε συγγραφείς και στις ιδέες — θεωρίες τους που διετήρησαν "μια συνεχιζόμενη και σύγχρονη αξία" (σ. 19). Το κεφάλαιο αυτό αποδίδει

μια συνοπτική και επιλεκτική τιμή στην πρωτοπορία και την επίδραση των σκέψεων, ιδεών και προτάσεων των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων (Αριστοτέλη, Ξενοφώντα και Πλάτωνα) για την εξέλιξη σημαντικών θεμάτων και προβληματική της οικονομικής.

Στο τρίτο κεφάλαιο σκιαγραφώντας τον Μεσαίωνα παραθέτει κάποιες ιδέες κυρίως των Σχολαστικών που αφορούν την δίκαιη τιμή ανταλλαγών και την νομισματική πολιτική και προσπαθεί με χαλαρά αιτιολογημένο τρόπο να δείξει ότι ακόμη και σήμερα, έχουν κάποια εμπειρική ωφέλεια. Από το τέταρτο κεφάλαιο αρχίζει να περιγράφει τα κατά την άποψή του σημαντικά θέματα που αναπτύχθηκαν σε διάφορα ρεύματα σκέψης όπως είναι ο μερκαντίλισμός και από τις σχολές της οικονομικής όπως των "Φυσιοκρατών" (κεφ. 5) της "Κλασικής Σχολής" με τους πρωταγωνιστές της Smith, Ricardo, Malthus (κεφ. 6,7), των αντιδράσεων στις αρχές της από διάφορους συγγραφείς (π.χ. List, Sismondi, Proudhon) του 19^{ου} αιώνα (κεφ. 8). Θεωρώντας ότι η σύγχρονη οικονομική σκέψη οφείλει μεγάλο της μέρος στην Κλασική Σχολή και παράδοση υποστηρίζει- ακολουθώντας τον J.M.Keynes- ότι οι διάφορες μεταγενέστερες σχολές σκέψης (κυρίως η νεοκλασική) αποτελούν περισσότερο εξελίξεις της και λιγότερο διαφοροποιητικές ή επαναστατικές τάσεις. Αυτές τις παρουσιάζει στα κεφάλαια 9-10 πριν προχωρήσει στην "μεγάλη επίθεση" του Marx (κεφ. 11) του οποίου όμως τις θεμελιώδεις θεωρητικές συμβολές μάλλον επιφανειακά αναπτύσσει σε σχέση με την επίδραση που είχαν στην εξέλιξη του παγκοσμίου γίνεσθαι.

Ο Galbraith, διαθέτοντας ένα συγγραφικό χάρισμα που καθιστά τα γραπτά του πότε ελκυστικά και πότε προκλητικά (με τις ειρωνείες του) για τον αναγνώστη, έχει επιπλέον την ικανότητα βασιζόμενος κυρίως σε δευτερογενείς και όχι πολύ πρόσφατες πηγές να παρουσιάζει τα συμπεράσματα και επιχειρήματά του ως "αυθεντικά", ορθά και μη επιδεχόμενα αντίρρηση. Αυτό ίσως να μην αρέσει σε κάποιους αναγνώστες ιδιαίτερα των κεφαλαίων του 12-13 που είτε γνωρίζουν την ιστορία της οικονομικής από αναλυτικότερα έργα ή δεν υιοθετούν την θέση ότι αυτό που μετράει στην επιστήμη είναι ποιος διέδωσε τί με την ρητορική του δυνατότητα και όχι ποιος το πρωτο-ανακάλυψε. Το 12 κεφάλαιο αποτελεί ομολογουμένως μια συνοπτική, αλλά πολύ χρήσιμη για τον νεοεισερχόμενο στα οικονομικά, παρουσία της εξέλιξης και των λειτουργιών του χρήματος. Χωρίς να δίνει έμφαση στις διάφορες θεωρητικές αναζητήσεις και προτάσεις σημαντικών στοχαστών για το εν λόγω θέμα του 18^{ου} αιώνα όπως ο Sir James Steuart ή του 19^{ου} αιώνα όπως των οπαδών του μεταλλικού χρήματος ή του

τραπεζικού χαρτονομίσματος, περιγράφει την εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος των Η.Π.Α. Στο κεφάλαιο 13 αναλύει τους Αμερικανικούς προβληματισμούς σχετικά με θέματα δουλείας, δασμών, χρήματος, μονοπωλίου, καταναλωτικής συμπεριφοράς, κ.ά. που κυριάρχησαν τον 19ο και μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Στο κεφάλαιο αυτό ο αναγνώστης μαθαίνει πολλά για μια οικονομία (των Η.Π.Α.) που την εποχή που σκιαγραφεί ο συγγραφέας δεν είχε την σημερινή δεσπύζουσα θέση στην πραγματική οικονομική ζωή και στην θεωρητική οικονομική.

Από το κεφάλαιο 14 ξεκινά μια εξιστόρηση των σημαντικών οικονομικών προβλημάτων και θεωριών του 20ου αιώνα για τα περισσότερα από τα οποία ο συγγραφέας είχε άμεση γνώση, εμπλοκή και σχέση. Τους περισσότερους* από τους πολιτικούς, οικονομικούς συμβούλους και οικονομολόγους στις Η.Π.Α, -τις θέσεις, προτάσεις και θεωρίες των *οποίων* παρουσιάζει στα κεφάλαια 14,15- οι οποίοι διεδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην οικονομική πολιτική της χώρας τους γνωρίζει αρκετά καλά ώστε πολλά από τα επιχειρήματά του ή τις αξιολογήσεις του να έχουν ενδιαφέρον ως "προσωπογραφικά" στοιχεία αλλά να στερούνται έτσι υψηλό βαθμό αντικειμενισμού. Διαβάζοντας το κεφάλαιο 15 για την "κύρια δύναμη της Μεγάλης Ύφεσης" ο αναγνώστης μένει με τη εντύπωση ότι ακόμη και να μην είχε γεννηθεί ο J. M. Keynes, πάλι τα ίδια ρεύματα σκέψης — θεωρίας και πολιτικής θα είχαν λάβει χώρα. Βέβαια στο κεφ. 17 επιχειρεί- αφού ορθά αποδίδει κάποια πρωτοπορία για ορισμένες θεωρίες και προτάσεις μακροοικονομικής υφής στους Σουηδούς οικονομολόγους στην προ του Β' Παγκοσμίου Πολέμου περίοδο- να αποδώσει στον Keynes την θέση που του αρμόζει στην ιστορία της οικονομικής. Αφού αφιερώνει αρκετές σελίδες στο κεφάλαιο 18 για να παρουσιάσει τον τρόπο που διαδόθηκαν οι ιδέες του Keynes και έγιναν αποδεκτές ή αντιμετωπίστηκαν με δυσπιστία από τα διάφορα οργανωμένα συμφέροντα στις Η.Π.Α., ο συγγραφέας παρατηρεί ότι και στην λεγομένη Κεϋνσιανή επανάσταση τα γεγονότα ήταν εκείνα που πήραν τις πρωτοβουλίες και όχι οι οικονομολόγοι (σ. 283). Με την επισήμανση αυτή θέλει να δικαιολογήσει την όχι και λανθασμένη θέση του που διέπει όλο το βιβλίο ότι οι εμπειρικές καταστάσεις και προβλήματα αποτελούν την ελκτική δύναμη των νέων ιδεών.

Οπαδός της μόνης αυθεντικής Αμερικανικής οικονομικής σχολής αυτής των Θεσμικών, ο Galbraith παρουσιάζει (κεφ. 16) πολλές ιδέες και προτάσεις των μελών της για θέματα που αφορούν την εγκαθίδρυση και επέκταση του κράτους — πρόνοιας ειδικότερα στις Η.Π.Α. Την πρωτοκαθεδρία των Η.Π.Α, στην παγκόσμια οικονομική σκηνή της εμπειρίας και της θεωρίας

παρουσιάζει ο συγγραφέας στο κεφάλαιο 19 αφού ασκεί κριτική στο ρεύμα της έντονης μαθηματικοποίησης της οικονομικής και της απομάκρυνσής της από τις θεσμικές, πολιτικές και κοινωνικές μετεξελίξεις. Την θέση του αυτή, που πολλοί σύγχρονοι οικονομολόγοι ενστερνίζονται, δικαιολογεί με ορθό τρόπο εξέλιξης της οικονομικής επιστήμης που όπως σημειώνει "δεν ασχολείται, όπως συχνά πιστεύουν ορισμένοι, με την τελειοποίηση ενός τελικού και αμετάβλητου συστήματος (αλλά)... βρίσκεται σε μια σταθερή και συχνά απρόθυμη προσαρμογή προς τις αλλαγές" (σ. 337).

Στο 20ο κεφάλαιο παρουσιάζοντας το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού της δεκαετίας 1970 δικαιολογεί την αδυναμία των οικονομολόγων να προτείνουν βραχυχρόνια και αποτελεσματική λύση στην διάκριση του βασικού κορμού της επιστήμης τους σε μικρο και μακρο-οικονομική. Το παρόν βιβλίο κλείνει με τα κεφάλαια 21 και 22 που αφορούν "το παρόν σαν μέλλον" αλλά επειδή ο συγγραφέας τους δεν θέλησε να προσπορίσει για τον εαυτό του προβλεπτικές δυνατότητες βάσει των επιστημονικών του γνώσεων ή μαντικές ικανότητες βάσει ατομικών του χαρακτηριστικών, δεν προέβλεψε την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Ένα σχετικά ακριβές στοιχείο που ορθά προέβλεψε ή μάλλον επαναδιατύπωσε (μετά τους Marx, Veblen, Schumpeter, κ.ά), είναι ότι η μεγάλη επιχείρηση θα εξαπλωθεί παγκοσμίως και θα κυριαρχεί όλο και σε μεγαλύτερη σφαίρα των ανθρωπίνων καταστάσεων και ενεργειών.

Παρά τις κάποιες αδυναμίες του έργου πρέπει να γίνει αποδεκτό ότι αποτελεί ένα ωφέλιμο ανάγνωσμα όχι μόνο των σπουδαστών και δασκάλων της οικονομικής αλλά και όλων των ανθρώπων που θέλουν να ενημερωθούν για τις καταστάσεις και τις θεωρίες που είναι σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνες για την σημερινή οικονομική, πολιτική και κοινωνική λειτουργία του κόσμου.

*Αναστάσιος Α. Καραγιάννης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης,
Πανεπιστήμιο Πειραιώς*